
BOGNÁRNÉ SZIGETI EDIT¹

„A 21. század tanári kompetenciái” – beszámoló egy EU CEDEFOP nemzetközi szakértői tanulmányútról

A tanulmányút célja, szakmai tartalma

„A 21. századi iskola tanárainak kompetenciái” című szlovéniai szakmai tanulmányi út az EU „Élethosszig tartó tanulás” programja keretében 2014 tavaszára meghirdetett CEDEFOP szakértői tanulmányi utak között szerepelt. A szakértői tanulmányutakon való részvételi lehetőségekre – a Tempus Közalapítvány közvetítésével meghirdetett pályázat útján – kollégáim hívták fel a figyelmemet, akik közül előzőleg már többen vettek részt hasonló utakon. Nagyon örültem, amikor értesítést kaptam pályázatom sikeréről. Úgy gondoltam, hogy a téma mindenképpen releváns számomra, hiszen tanárként állandóan lépést kell tartanunk a változásokkal és igyekeznünk kell megfelelni az állandóan változó elvárásoknak.

A tanulmányi út során mind a fogadó ország, Szlovénia, mind pedig a résztvevők országaiban (Franciaország, Anglia, Portugália, Németország, Csehország, Norvégia, Lettország, Litvánia) tapasztalható oktatást és képzést érintő fontos változásokról, tendenciákról tájékozódhattam. A tanulmányi út szervezője Lorena Mihelac, a Novo Mestóban található iskolaközpont informatika- és zenetanára, valamint a Ljubljanai Egyetem professzora volt. A fogadó intézmény által szervezett szakmai programok, prezentációk, intézménylátogatások és a helyi intézményvezetőkkel és a résztvevőkkel történő beszélgetések során betekintést nyerhettem az európai oktatási-képzési rendszereket érintő néhány jellegzetes témába. Megállapíthattuk, hogy az oktatás és képzés, illetve a tanulás az európai társadalom egyik legfontosabb kérdése a 21. században. A legfőbb gondokat és a problémákra adott megoldásokat áttekintve számos hasonlóságot sikerült azonosítanunk a részt vevő országok gyakorlatában. Ilyen kérdések pl. a demográfiai változások, az információs-kommunikációs technológiai változások hatása a felnövekvő generációk életmódjára, tanulási szokásaira és társas kompetenciáira, a helyi közösségek szerepe a tanulásban,

1 Adjunktus, BGF KVIK Turizmus-Vendéglátás Szaknyelvi Intézeti Tanszék; e-mail cím: bognarne.szigetiedit@kvifk.bgf.hu.

a nehéz körülmények között élő rétegek bevonása a tanulásba és a közösségi életbe, a tanulási nehézségekkel küzdők segítése, differenciálási lehetőségek, az elmélet és a gyakorlat összhangjának megteremtése a szakképzésben, a helyi cégekkel való szoros együttműködés, az egészséges életmód, a környezettudatosság, stb. A kérdések akár közvetlenül, akár közvetve, mind érintik a fő kérdést, amelyre a résztvevőkkel az együtt töltött pár nap során folyamatosan kerestük a választ: Vajon milyen készségekkel kell rendelkeznie a 21. század tanárának ahhoz, hogy mindezekkel a kérdésekkel megbirkózzon és a problémákat kezelni tudja? Tudjuk és érzékeljük, hogy a tanítás ma már nem ismeretátadásról szól, hanem inkább az ismeretekhez való hozzáférés, az ismerethalmazban való eligazodás és az ismeretek gyakorlati alkalmazásának a segítségével. A kérdést tehát nem könnyű, talán nem is lehet egyértelműen megválaszolni, de azt mindenesetre megállapíthattuk, hogy **egy tanár „soha nem hagyhatja abba a tanulást”**.

A fontosabb témakörök és jó gyakorlatok bemutatása

Az első, és talán mindnyájunkat leginkább érintő kérdés a felnövekvő **generációk drámai átalakulása a különböző információs-kommunikációs eszközök, a technikai-technológiai környezet gyors változásának a hatására**. A generációk közötti különbségek megfigyelhetők a tanulási módszerekben és a figyelem tartósságában és megosztásában is. A párhuzamosan több dologra kiterjedő, de ugyanakkor felületesebb figyelem-összpontosítás problémája a tanulási folyamatban döntő jelentőségű. A tanároknak meg kell ismerniük az újabb és újabb generációk „működését”, viselkedési szokásait ahhoz, hogy megfelelően tudják őket tanítani, illetve azonosítani tudják az esetleges tanulási nehézségek okait, és próbálják az információs-kommunikációs technológia (IKT) eszközeit a tanítási-oktatási folyamatban kreatívan és ösztönzően felhasználni. Ezzel kapcsolatban a fogadó országban több jó gyakorlatot is megismerhettünk.

A csoport által felvetett kérdések egyike arra irányult, hogy hogyan lehetne a virtuális világ és a valós élet között kapcsolatot teremteni a napjainkban egyre inkább a virtuális világba menekülő fiatalok fejében. Hogyan akadályozhatjuk meg, hogy a különböző technológiai eszközök (pl. interneten keresztül létrejövő közösségek, számítógép, mobiltelefon, táblagépek stb.) olyannyira rabul ejtsenek minket, hogy szinte teljesen elszakadunk a valóságtól? Hasznos kapcsolatot alakíthatunk ki a két „világ” között, ha felhasználjuk a diákok IKT-ismereteit pl. tanulási segédanyagok létrehozására (prezentáció készítése egy-egy témához) vagy egyéb hasznos munkákra. Az IKT-eszközök felhasználása ma már az oktatás, tanítás-tanulás elengedhetetlen része, ha megfelelően alkalmazzuk és felhasználjuk a diákok ilyen irányú tehetségét és kreativitására ösztönözzük őket. Ilyenek lehetnek pl.

a honlapszerkesztés, zenei montázs létrehozása („Audacity” projekt, „Hogyan legyél DJ?” program, „Moviemaker” filmkészítés) vagy számítógépes játékok programozása (Scratch projekt) stb.

Egy másik kulcsfontosságú tendencia a **tanulási folyamat megismerésének a jelentősége a tanulás és a tanítás hatékonyságában**. A tanulmányi út második napján, mintegy a tanulási folyamat és a tanítási módszerek megfelelő kiválasztásának a témáját bevezetve, Marija Nemanic (a helyi iskola tanára) „Learning to Learn” (A tanulás tanulása) című előadását hallgathattuk és vitathattuk meg közösen. Az előadás bemutatta a fogadó intézményben már három éve sikeresen működő projektjét a 21. század iskolájáról. Az előadó a projekt legfőbb mondanivalóját Hoffmann (2008) idézetével vezette be: „The term learning to learn is the most important and vital for people trying to deal with the world that is changing rapidly.” [A tanulás tanulása a legfontosabb azoknak a számára, akik megpróbálnak a gyorsan változó világgal lépést tartani.] **A tanulás tanulása** minden tantárgyban egyaránt létfontosságú. Ez az a **kulcskompetencia**, ami lehetővé teszi, hogy életünk során önállóan el tudjuk sajátítani, folyamatosan meg tudjuk szerezni a számunkra fontos információt és meg is tudjuk azt egymással osztani, valamint képessé váljunk saját munkánk értékelésére is. Fontos, hogy megismerjük a különböző tanulási stratégiákat a különböző tantárgyaknál. A szlovéniai projekt esetében minden tantárgynál különböző tanulási stratégiákat alkalmaztak, pl. a PV3P vagy a Venn-diagram. A PV3P mozaikszó/rövidítés 5 szlovén szó kezdőbetűjéből áll össze, amely egy általuk kipróbált és alkalmazott olvasási stratégia fontos lépéseire vonatkozik: Preleteti = fussuk át a szöveget, Vpratsise = kérdezzünk, Prebrati = olvassuk el a szöveget, Ponoviti = újra nézzük át, ismételjük, Povzeti = foglaljuk össze. A másik fontos stratégia a Venn-diagram, ami a tantárgyi tartalmak, ill. a régebbi és újabb ismeretek összekapcsolására utal: mindig azonosítsuk a közös és az eltérő tulajdonságokat egy-egy új dolog megismerése és bizonyos tantárgyak között. Az ismeretek strukturálását elősegítheti a gondolattérkép készítése is, amelyet szívesen alkalmaznak több országban a tanulás hatékonyságának a növelésére. A motiváció kialakítása, fenntartása és a **tapasztalati tanulás szerepe** szintén szerves részét képezi a Metlikában zajló projektnek, amelyről Marija Nemanic számolt be előadásában. A prezentáció szinte keretbe foglalta számunkra a tanulmányi hét legfontosabb kérdéseit, vázolta mindannak az elméleti hátterét, amelyet a hét során a különböző oktatási intézményekben láttunk.

Az oktatás és képzés kérdéskörén belül feltétlenül említést érdemel a **társadalmi kohézióra való törekvés** a szlovén társadalom életében. Ezt mutatta be számunkra a Metlikában önkéntesek által fenntartott helyi közösségi ház működése (Youth Center), ahol mind az iskolások, mind pedig a felnőttek, idős nyugdíjasok megfordulnak, és lehetőség van a közösség hagyományainak ápolására, kötetlen és kreatív tevékenységek végzésére, informális tanulásra, a különböző generációk közötti kapcsolatok kialakítására, önkéntes és kölcsönös segítségnyújtásra.

tásra. Hasonló szerepet tölt be a Metlika Barátai nevű szervezet (Friends of Metlika) is, amely szintén elősegíti a különböző társadalmi rétegek közösségbe történő integrálását, a helyi közösség megerősödését.

Egy másik jó gyakorlat, amelyet azonosítottunk, az Európa-szerte elterjedt ökoiskola-hálózat, amelynek a tagjai **környezettudatosságra**, a természet erőforrásainak tiszteletére, egészséges életmódra nevelik a gyermekeket. Ennek elemeit megfigyelhettük pl. a metlikai óvodában és iskolában: tágas, tiszta, rendezett óvodai termek, kis palánták, amelyeket a gyerekek ültettek, szelektív hulladékgyűjtés, egészséges táplálkozás helyben készített ételekből, kézműves foglalkozások újrafelhasznált anyagokból, stb. Ehhez kapcsolható talán a sport és a testmozgás kiemelt szerepe az iskolák életében, amihez óriási tornatermek – a metlikai általános iskolában szinte stadionméretű focipálya és kosárlabdapálya – található, amelyek több száz fős rendezvények megtartására is alkalmasak. A testedzés és a tanulás hatékonyságának a kapcsolata erősen megjelent az **ASK Projektben** (ASK= Active Smart Kids), amelyről Ole Oygarden norvég résztvevő számolt be a csoportnak. A norvégiai kutatás szerint kimutatható a rendszeres aktív fizikai tevékenység, sport pozitív hatása a diákok szellemi tevékenységére.

A tanárok fejlődése érdekében is számos kezdeményezésről esett szó, amelyek közül pl. Lettország példáját említtem meg, ahol nagy szerepe van az egy-egy iskolában tanító **tanárok közösségében zajló folyamatos együttműködésnek**. A tanárok rendszeresen látogatják egymás óráit, új és új módszereket próbálnak ki, és közösen értékelik azok hatékonyságát a diákok motiválása érdekében.

A tanulmányi úton hallottak, látottak és tapasztaltak megerősítették bennem azt a meggyőződést, hogy a tanárnak állandóan arra kell törekednie, hogy megismerje tanítványait és igyekezzen alkalmazkodni a kor igényeihez. Ma már az IKT-ismeretek elengedhetetlenek az oktatásban, de ennél is fontosabb, hogy teret engedjünk a tanulók kreativitásának a tanulási folyamatban. Fontos, hogy felismerjük egyéni tehetségüket, és ösztönözük őket arra, hogy a közösség számára hasznos tevékenységet végezzenek, amiből sikerélményük származhat. A tanár 21. századi szerepe **nem** az ismeretátadás, hanem az ismeretek közvetítése abból a célból, hogy alkalmazni tudják azokat valós, gyakorlati tevékenység, vagyis hasznos munka során.

Az elméleti ismeretek azonnali gyakorlati alkalmazása motiváló erővel hat a tanulókra, hiszen érzik, hogy amit tanulnak, az hasznos, és hozzásegíti őket a munkához, amit valós környezetben próbálhatnak ki. Néhány példát megemlítve, a Metlikai Óvónőképző Szakközépiskola tanulói az iskolában elsajátított elméleti ismereteket hetente egy-két alkalommal óvodai munkát végezve a gyakorlatban is alkalmazzák. Az óvodalátogatás során megfigyelhettük, hogy a gyakornokok a kisgyermekkel mennyire felelősségteljesen és ugyanakkor mennyire vidáman és lelkesen játszottak. A munkájuk során szerzett sikerélmény ad értelmet és folyamatos motivációt iskolai tanulmányaikhoz. Hasonló megfigyeléseket tettünk Novo Mestóban az iskolaközpont látogatása során,

ahol mind az igazgató ismertetőjéből, mind pedig az iskola megtekintéséből megtudhattuk, hogy a diákok magas színvonalú gyakorlati képzésben részesülnek. Az iskola korszerűen berendezett és felszerelt kórházi szobákkal, asztalosműhellyel, autószerelő műhellyel rendelkezik, ahol elméleti tanulmányaikkal párhuzamosan valós gyakorlati munkát végeznek a tanulók. A **duális képzés** hasonlóan sikeres megvalósítását mutatta be Jelka Cop, a Szlovéniai Szakképzési Központ vezetője is egy erdészeti szakközépiskola gyakorlatát ismertette.

A tanulmányút résztvevői közül Ute Rahlves Németországból, Miroslav Dockal Csehországból és Elsa Ramos Portugáliából számoltak be hasonló képzési rendszerekről.

Kulturális programok, kirándulások, vendégszeretet

A tartalmas szakmai program mellett a változatos kulturális és szabadidős programok tették igazán emlékezetessé a tanulmányutat mindannyiunk számára, mivel ezek során volt lehetőségünk kötetlenül elbeszélgetni és jobban megismerni egymást emberileg is. A helytörténeti múzeumban tett látogatás során megismerhettük a helyi közösség történelmi gyökereit, betekintést nyerhettünk évszázadokra visszamenőleg az ott élő nép mindennapi életébe, láthattuk, hogy milyen tevékenységek, mesterségek a meghatározók a régió életében. Metlika és környékének lankás domboldalain ősidők óta szőlőművelés és bortermelés folyik. Erről tanúskodnak a múzeumban található jellegzetes tárgyak, pl. óriási szőlőprés, hordók, dézsák. A tanulmányi út „fénypontja” is ehhez a vidék számára talán legfontosabb foglalkozáshoz kapcsolható: egyik este ellátogattunk Jozef Prus lenyűgöző családi borpincéjébe. A közvetlen, családias hangulatú esemény még erősebben összekovácsolta a már addig is összetartó kis csapatunkat. Ezek a közös vacsorák és kirándulások tették lehetővé, hogy a szakmai témák megvitatásában is sokkal közvetlenebbül tudtunk együttműködni végig a tanulmányi út során.

Szakmai tapasztalataim hasznosítási lehetőségei a szaknyelvtanításban

Magyarországon ma az idegen nyelvi kommunikációs készség fejlesztése különösen kulcskérdésnek számít a diplomás szakemberek számára. Saját szakmai gyakorlatom és doktori tanulmányaim, vagyis a nyelvtanítás és a felnőttek nyelvtanulásának kutatása szempontjából is tanulságos kérdés megvizsgálni az elmélet és gyakorlat közötti szoros kapcsolat motiváló és tanulást elősegítő hatását. **A nyelvtanulás legfőbb motivációja a valós nyelvhasználat lehetősége**, vagy legalábbis annak a reménye, hogy valóban szüksége lesz a tanulónak arra a bizonyos idegennyelv-tudásra. Ez az, ami sokszor megnehezíti azoknak az idősebb generációknak a nyelvtanulását,

akik szakmailag képzettek, és a munkahelyükön nem vagy alig használják az idegen nyelvet, hiszen nem tudják azonnal alkalmazni a tudásukat, nem érzik azonnal a gyakorlati hasznát, még ha tudják is, hogy távlatokban szükségük van a nyelvtudásra karrieresélyeik növelése érdekében. Ez bizonyos motivációt biztosíthat a számukra, de a tanárnak is igyekeznie kell élményszerűvé tenni a nyelvórákat a sikeres nyelvtanulás érdekében. Ezért a korszerű módszerekkel történő szaknyelvi képzés az oktatás eredményeinek és a munkaerőpiac igényeinek összehangolásában meghatározó jelentőségű. Hasznos lehetne, ha **a gyakorlati képzésben, bizonyos gyakorlati tárgyak esetében is nagyobb teret engednénk az idegen nyelv tanulásának**, pl. az olyan gyakorlati ismeretek, mint az ételkészítés tanulása, az **adott környezetben válnának lehetővé a szaknyelvtanár és a szaktanár közös irányításával**, vagy több lehetőség lenne pl. a turizmus témája keretében városnéző, múzeumlátogató, szállodalátogató foglalkozásokat szervezni idegen nyelven is a szaknyelvi órák alatt. Erre jelenleg a bonyolult órarendi keretek és a nyelvi csoportok más szempontok alapján való kialakítása nem biztosít elegendő lehetőséget, pedig meggyőződésem, hogy a diákokat rendkívüli módon motiválná az idegen nyelv valós helyzetben és környezetben történő használatának az élménye, a különböző tanulási stílusú (pl. auditív, vizuális, kinezteziás/taktilis) diákok számára pedig megkönnyítené a nyelvtanulást a látás, hallás és tevékenység végzésének az együttes lehetősége.

Az **IKT-eszközök felhasználásának jó gyakorlata** az évek során már beépült a munkahelyi gyakorlatunkba, hiszen a BGF Szaknyelvi Tanszéke hasonló témában – Virtuális szakmai műhely projektjével – nyert 2013-ban Európai Nyelvi Díjat. A tanszékünk által hasonló témában – „Marketable skills through teaching languages for specific purposes” címmel – megrendezett CEDEFOP tanulmányúton is bemutattuk ennek a jó gyakorlatnak az adaptálását a nyelvtanításba. Természetesen az IKT fejlődése még tovább tágíthatja a nyelvtanulásban alkalmazható innovatív módszerek körét. Ezenkívül – amint azt doktori tanulmányaim és kutatásaim alapján is tudatosítottam – a 21. században az egyik legfontosabb kompetencia a társadalom számára a „tanulás tanulása”, vagyis hogy képesek legyünk önállóan a folyamatos ismeretszerzésre a céljainknak és az elvárásoknak megfelelően, majd az ismereteket kreatívan és innovatívan alkalmazni tudjuk. Ehhez új tanítási módszerekre van szükség. Fokozatosan át kell térni a hagyományos, frontális tanítási módszerekről a tanulók kreativitásának nagyobb teret engedő tanulási módszerekre, pl. projektek, portfólió készítésére. Az egyik hatékony és kreatív tanulási kedvet fokozó módszer lehet, ha a hagyományos házi feladatok helyett portfólió készítését kérjük a tanulóktól. Ennek példaként Jelka Cop, a Szlovén Nemzeti Szakképzési és Nevelési Intézet vezetője, prezentációjában bemutatta számunkra egy diáklány díjnyertes portfólióját, amelynek a készítése óriási motiváló erővel bírhat a diákok számára az önismeretük növelésében, céljaik tudatosításában. Ennek a felismerése vezetett ahhoz, hogy évente port-

fólióversenyt rendeznek a diákok körében. Az úgynevezett **LAP (Learning Achievement Portfolio = Tanulási Eredmény Portfólió) módszer** legfőbb előnye, hogy segít a diákoknak tanulási céljaikra fókuszálni, ha saját maguk is tudatosítják meglévő kompetenciáikat és reális célokat tűznek ki maguk elé a tanulásban, majd reflektálnak előrehaladásukra a portfólió segítségével. Ez a tanár számára is visszajelzést adhat a munkájáról. Ezt a módszert véleményem szerint alkalmazhatnánk a nyelvtanulásban főiskolások körében is.

Konklúziók

Az oktatás és képzés minősége korunk legégetőbb kérdései közé tartozik, és a minőség kulcsa – ahogyan azt számos nemzetközi kutatás is bizonyítja – a tanár, vagyis a tanár személyisége és professzionalizmusa (Hattie 2003). A tanulmányi út során kibontakozó közös beszélgetések és szakmai eszmecserék mindannyiunk látókörét szélesítették a kérdésben. Megállapítottuk, hogy a tanári professzionalizmus legfontosabb jegyei – az OECD meghatározásával összhangban (OECD 1998, 2005) – a következők:

- folyamatosan megújuló szakértelem,
- pedagógiai módszertan,
- a technológia felhasználása és a tanítási folyamatba történő integrálása,
- szervezeti, szervezési kompetencia: a tanulás csoportban való megszervezése, kooperáció kialakítása,
- rugalmasság a tartalom és a tanulási formák alkalmazásában,
- mobilitás: a szakmák közötti átjárhatóság biztosítása, előzetes tapasztalatokra építő tanulás,
- nyitottság, együttműködés, partneri viszony kialakításának a képessége.

Beszámolómat összegezve, a többi résztvevővel egyetértésben kijelenthetem, hogy a szlovéniai tanulmányút az EU „Élethosszig tartó tanulás” programja keretében lebonyolított több száz sikeres CEDEFOP szakértői tanulmányút egyike volt, amelyről mindannyian emberi és szakmai szempontból is felejthetetlen élményekkel gazdagodva tértünk haza. Azonban, minden szakmai tartalmon túl, az együtt töltött öt nap legnagyobb értéke – ahogyan búcsúzáskor megállapítottuk – az a közvetlen barátság, amely az első perctől kialakult közöttünk, és amelyet – az információs-kommunikációs technológiának köszönhetően – azóta is kör-e-mailekben igyekszünk fenntartani, remélve, hogy a kapcsolattartás a jövőben újabb találkozásokhoz és nemzetközi szakmai együttműködési lehetőségekhez vezethet.

Irodalomjegyzék

- European Commission (2000): A Memorandum on Lifelong Learning. Commission Staff Working Paper, Brussels, http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/policy/memo_en.pdf (letöltés: 2013. 09. 24.).
- European Commission (2006): Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning. Official Journal of the European Union, 394, pp. 10–18, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_394/l_39420061230en00100018.pdf (letöltés: 2015. 03. 22.).
- ET 2020 – European Cooperation Framework in Education and Training – http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/index_en.htm.
- Lifelong Learning Programme (LLP 2007/2013) – http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/general_framework/c11082_en.htm.
- Hattie, J. (2003): Teachers Make a Difference – http://growthmindseteaz.org/files/RC2003_Hattie_TeachersMakeADifference_1_pdf (letöltés dátuma: 2013. 02. 16.).
- Institute of the Republic Slovenia for vocational education and training : <http://www.cpi.si/en>.
- OECD World Education Report (1998) – Teachers and Teaching in a Changing World, Paris. (25–38) Teachers for Tomorrow’s Schools – <http://www.oecd.org/edu/school/1840205.pdf>.
- OECD (2005) Education and Training Policy – Teachers Matter: Attracting, Developing and Retaining Effective Teachers – <http://www.oecd.org/education/school/34990905.pdf>.
- SCHOOL CENTRE NOVO MESTO: www.sc-nm.com www.sc-nm.si.
- Snoek, M. (2006): Educating Change Agents – Teacher Competences in an Era of Change – <http://www.pef.uni-lj.si/atee/978-961-6637-06-0/035-048.pdf> (letöltés dátuma: 2015. 03. 22.).